

НА ЗАХІД СІМДЕСЯТ ШОСТА ПІШЛА “ЧЕРНІГІВСЬКОЮ”

(Олександр Васильович Кирсанов
1898—1994)

На початку вересня 1943 року генерал Олександр Кирсанов повів бійців і командирів своєї 76-ї гвардійської стрілецької дивізії у напрямку Севська-Кролевця, що на Сумщині. На їхньому шляху лежали десятки зруйнованих міст і сіл, спалені хлібні поля, виведені з ладу заводи і фабрики, руїни лікарень, шкіл, житлових будинків. У складі 9-го гвардійського стрілецького корпусу 61-ї армії генерал-лейтенанта Белова дивізія Кирсанова форсувала річку Убідь у районі Конятина, а 20 вересня вийшла на р.Снов поблизу Седнева з тим, щоб продовжити наступ на Чернігів у напрямку сіл Черниш, Товстоліс, Халявин, Довжик. Позаду залишились звільнені Мена і Березна.

За даними розвідки у селі Товстоліс були помічені ворожі підрозділи, які вели оборонні роботи. За наказом комдива 239-й стрілецький полк вибив фашистів з села. Проте за кілька годин ворог силами мотопіхотного батальйону і 16 танків контратакував наші позиції. А на західних висотах поблизу Терехівки зав'язався запеклий бій. З боку Халявина і Роїще на 239-й полк сунули два батальйони ворожої піхоти. Їх прикривали тридцять танків.

На командний пункт полку прибув комдив Кирсанов. Під його керівництвом боєм було знищено 18 танків, 6 бронетранспортерів і понад 200 фашистських солдатів і офіцерів. Таким чином, окупанти не зуміли пробитись на допомогу своїм підрозділам і посилити оборону Чернігова.

Почесний громадянин Чернігова, Герой Радянського Союзу, колишній командир 76-ої гвардійської Чернігівської стрілецької дивізії генерал-майор О. Кирсанов з жителями міста під час святкування 25-ої річниці звільнення Чернігова. 21 вересня 1968 р.

21 вересня 1943 року після триденних запеклих боїв обласний центр було повністю звільнено від німецько-фашистських загарбників. Наказом Верховного Головнокомандування 76-й гвардійській стрілецькій дивізії присвоєно почесне найменування “Чернігівською”, а її командир генерал-майор Олександр Васильович Кирсанов нагороджений орденом Суворова.

А потім були наступальні бої у напрямку Дніпра. Дивізія добре підготувалась до форсування оспіваної поетами ріки. Було створено кілька пунктів переправ: чотири пристані, човни вантажопідйомністю до п'яти тонн, вісім паромів на рибальських човнах, які здатні були перевезти вантаж від трьох до восьми тонн, штурмовий шестиметровий місток через затоки

Дніпра, чотири великі спеціально обладнані трофейні німецькі човни і один паром.

За наказом комдива утворилась штурмова група на чолі із сержантом Аканом Курмановим, уродженцем Казахстану. В ніч з 27 на 28 вересня 1943 р. бійці, озброєні автоматами, станковим кулеметом, боєприпасами, непомітно на човнах відчалили від берега. Коли штурмовики майже дістались протилежного берега, їх помітили фашисти і відкрили шалений вогонь. Зав'язався нерівний бій. Проте перемога виявилась на боці штурмової групи. Хоча сміливці зазнали великих втрат. Загинув Акан Курманов, інші бійці. Решта зазнала тяжких поранень. Вранці 28 вересня на відвой-

ований штурмовою групою плацдарм на правому березі Дніпра висадилися радянські підрозділи. Ворога було відкинуто більше як на кілометр. Загиблих бійців штурмової групи комдив посмертно представив до звання Героя Радянського Союзу.

На плацдармі всі знали, що командир дивізії поруч. Солдати любили Олександра Васильовича. Він завжди був на передньому краї. Досвідчений воїн і командир, що пройшов школу громадянської війни, за плечима якого був досвід Сталінграду і Курської дуги, генерал Кирсанов краще за всіх, хто був у цей час на передньому краї, оцінив обстановку. Відчуваючи природу бою, він оперативно скорегував зусилля дивізії: незначну техніку, бойові засоби, обмежену кількість підрозділів на правому березі вдалося переправити через Дніпро.

Використовуючи негоду, яка перешкоджала активним діям фашистської авіації та артилерії, комдив наказав 237-му полку продовжувати переправу вдень. Це дало змогу до вечора висадити на правий берег Дніпра ще один батальйон і частину гармат. На 30 вересня дивізія з найменшими серед підрозділів 61-ї армії втратами просунулась на захід більше як на десять кілометрів, визволяючи білоруські села, що траплялись на їхньому шляху.

Велику допомогу у форсуванні Дніпра надавали бійцям дивізії мешканці Мисів, Станецького, Редьківки що у Ріпкинському районі. Вони розбирали порожні і обгорілі хати, хліви, інші будівлі. Набрані дошки, колоди, бочки, дріт приносили до майбутніх переправ і разом з воїнами в'язали плоти, ремонтували старі рибальські човни, сховані ними від фашистів у придніпровських лознях.

З діда-прадіда рибалки і досвідчені річковики, місцеві жителі добре знали Дніпро, найбільш зручні місця для переправ. Серед них кидався у вічі немолодий, але міцний та енергійний рибалка Кузьма Захарович П'ятикоп. Він показав бійцям непримітні для ворога місця, придатні для форсування річки і за ніч перевіз на правий берег розвідників дивізії, командування якої оголосило подяку селянам.

Сільській громаді подарували кілька коней, надійних помічників в роботі по відновленню зруйнованого фашистами господарства. А генерал Кирсанов вручив Кузьмі Захаровичу П'ятикопу орден Вітчизняної війни.

На початку жовтня 1943 р., вже на білоруській землі за Дніпром, солдати і офіцери 76-ї гвардійської Чернігівської стрілецької дивізії читали надрукований у газеті "Правда" лист на свою адресу від вдячних мешканців Чернігівщини: *"Ми надіслали до вашого з'єднання поповнення*

К. Андрусенко - Герой Радянського Союзу, командир 239-го гвардійського стрілецького полку 76-ї гвардійської Чернігівської стрілецької дивізії

чернігівців, дали йому наказ свято зберігати традиції Чернігівських дивізій і полків, безпощадно знищувати підлих окупантів і гнати їх геть з нашої землі. Ми клянемося віддати всі наші сили на захист Вітчизни. Вітаючи у вашій особі нашу героїчну Червону Армію, яка звільняє від фашистської нечисті нові і нові наші міста і села, ми від усієї душі бажаємо вам нових блискучих перемог на Дніпрі і за Дніпром."

За мужність і героїзм, виявлені у боях за звільнення Чернігівщини та успішне форсування Дніпра, 1287 солдатів і офіцерів дивізії нагороджені орденами і медалями. Сорок сім людей одержали звання Героїв Радянського Союзу. Цей список очолював комдив Олександр Кирсанов. Був серед відзначених й Корній Андрусенко – командир 239-го стрілецького полку, уродженець Парафіївки Ічнянського району. Воїнам дивізії

сержантам Акану Курманову, Іванові Болодуруну, Максимові Зозулі, Миколі Махову, старшині Іванові Кирику, сфрейтору Василеві Русакову, рядовим Георгієві Маслякову і Леонідові Проценкові це звання присвоєно по-смертно.

Наступний бойовий шлях дивізії під орудою генерал-майора Олександра Кирсанова у складі Центрального, 1-го та 2-го Білоруських фронтів проліг до Східної Пруссії і Західного Бугу, Вісли і Одера. Воїни відзначились у визвольних боях за білоруські міста Калиновичі, Мозир, Брест, український Ковель, польські старовинні міста Бяла Подляска, Гданьськ, Торунь, Варшаву, Штеттін, Росток, Вісмар. Найменування "Гданьський" одержав 239-й, а "Торунський" – 237-й гвардійські стрілецькі полки.

День Перемоги генерал Кирсанов і підпорядкована йому дивізія зустріли у Східній Пруссії, у Раценбурзі, неподалік від головної ставки Гітлера, яка була зруйнована. Саме тут відбувся парад частин 76-ї гвардійської

Чернігівської стрілецької дивізії, на бойовому прапорі якої відблискував орден Червоного Прапора. А на грудях комдива поруч із Зіркою Героя сяяли орден Леніна, чотири ордени Червоного Прапора, ордени Олександра Суворова, Вітчизняної війни, Червоної Зірки, численні медалі – свідки перемог генерала Кирсанова.

24 червня 1945 року сім гвардійців дивізії на чолі з командиром взяли участь у Параді Перемоги на Красній Площі у Москві. Олександр Васильович очолив батальйон зведеного полку 2-го Білоруського фронту.

Так збігла перша половина життя сина казанського палітурника Василя Кирсанова, народженого 23 грудня 1898 року. Батько мріяв, аби хлопчик став церковно-приходським вчителем. Тому після навчання у міському реальному училищі Сашко Кирсанов вступив до Казанської учительської семінарії. Але в долю втрутилася революція. Він вступив до Червоної Армії, воював на фронтах громадянської війни. Опісля присвятив своє життя військовій справі. У 1926 році – курсант артилерійського відділення Об'єднаної Київської військової школи. А у 1939 р. одержав посвідчення про завершення навчання на Вищих курсах вдосконалення кваліфікації командних кадрів.

Війну полковник Кирсанов зустрів на посту командира артилерійського полку 157-ї стрілецької дивізії, згодом переформованої у 76-у стрілецьку дивізію. Її командиром Олександр Васильович призначений у вересні 1942 року. Воєнний досвід набував у Криму, на Волзі, на Курській дузі. На Чернігівщину Кирсанов прийшов досвідченим бойовим генералом.

Друга частина його життя розпочалась після закінчення Військової академії Генерального штабу. До 1963 р. обіймав різні відповідальні посади у Збройних Силах країни. А коли того ж шістдесят третього вийшов у

Акан Курманов - сержант, командир штурмової групи 76-ої гвардійської Чернігівської стрілецької дивізії, яка першою в дивізії форсувала Дніпро і закріпилася на його правобережному плацдармі. Звання Героя Радянського Союзу присвоєно посмертно

відставку, оселився у Мінську. Очолював військову кафедру Білоруського державного університету. Бойовий генерал помер 1994 року. Похований на мінському цвинтарі.

Але залишилась книга “Черниговская гвардейская” (1976 року видання), членом авторської групи якої був Олександр Васильович. Як і рішення від 31 жовтня 1967 р., ухвалене сесією Чернігівської міської ради, про присвоєння йому звання Почесного громадянина Чернігова. А ще фотографія, на якій закарбовано три постаті сміливих людей часів Великої Вітчизняної із стрічками через плече. На їхніх обличчях застигла ледь вловима сором'язлива посмішка. Назавжди. Навіки. Як той дубок, що росте у театральному сквері, висаджений на честь одного з перших Почесних громадян Чернігова, Героя Радянського Союзу Олександра Васильовича Кирсанова.

Борис Юр'єв